

izobraženci službovali. Ta istočasnost izdaje je obenem tudi dokaz več, da je šlo za krovno organiziranost tega umazanega dejanja iz "lastne komunistične hiše".

Tov. Lidija Šentjunc, ki je v mladosti imela prav "največ dela" z Njivaši in tudi osebno z Jožekom, je uredniku zbornika "Revolucionari i bez funkcije" l. 1975 v Beogradu izjavila:

"Poglejte, mi vsi smo dozorevali tako, da smo samostojno razmišljali in sami ustvarjali moralno podobo komunista...".

Gospod Drago Košmrlj pa je v knjigi Hiša Za gradom št. 1 že leta 1987 na to izjavo še pristavil, da bi bilo treba na podlagi dokumentov in zapisov iz arhiva še enkrat raziskati ta čas, da ne bi bili nekateri tovariši še dalje površno ocenjeni. Mislim, da je ta stavek namenil tudi samemu sebi, saj mu je Njiva tako rekoč skozi vso delovno dobo, če seveda ne izvzamem tudi študentovskih let, delala "napoto", kot mi je tudi dal vedeti pred kratkim.

Kot je videti, je Jožekova rana smrt oziroma vest vendar čez čas "nekoga" začela peči! V mislih imam zlasti njegovo proglasitev za heroja Jugoslavije, ki se je zgodila šele po smrti, oziroma razkrinkanju samega Stalina, čeravno Jožek ni bil (želel biti) v KP. Sicer pa je naš komunizem še nato dobro desetletje po njegovi smrti oziroma po vojni posnemal to nečedno Stalinovo prakso. Temu niso priče le medvojni primeri in povojni množični pomori, ampak tudi montirani procesi, kot je Nagodetov, ki je v SZ imel podobno ime - proces zoper saboterje in meščanske

specialiste - in pa Dachavski proces proti tistim sumljivim Slovincem, ki so se uspeli živi vrnili iz nacističnih taborišč, pa še kulaški in še kateri.

Prof. Jože Kerenčič je torej ohranil pokončno držo do zadnjega diha, kakor proti okupatorju - tako tudi proti lastnim tlačiteljem, o katerih niti pred smrtjo, kot je zapisal, ni želel vsega povedati. Je človek, ki je že takrat spadal med tiste redke ljudi, ki so se že spočetka upali upreti zoper rdečo revolucijo oziroma uvozu sovjetskega komunizma. Bil je resničen tovariš in človek, ki je že takrat, v tridesetih letih prejšnjega stoletja, znal presoditi, kaj za nas Slovence je in kaj ni. In prav s pokončno držo in z delom je do prezgodnje smrti prav to dokazoval. Bil je socialni demokrat. Neomadeževan naj ostane spomin nanj in prav je, da je kot heroj ovekovečen s številnimi spomeniki in imeni!

Viri in literatura:

- Pogovor z gospodom Cirilom Kerenčičem.
- Pogovor s profesorjem Dragom Košmrljem.
- Lastni spomini.
- D. Košmrlj, Ž. Kraigher, Hiša Za gradom št. 1, 1987.
- Slovenska kronika XX. stoletja 1900–1941, Ljubljana, 1995–1996.
- Črna knjiga komunizma: zločin, teror in zatiranje, Ljubljana, 1999.

Rajko Topolovec

OB ŠESTDESETLETNICI II. SVETOVNE VOJNE NA NAŠEM OBMOČJU

Aprilska vojna vihra l. 1945 v očeh kratkohlačnika iz Jastrebcov pri Sv. Bolfenku na Kogu

Letos mineva šestdeset let (1945 - 2005) od konca največje vojne vihre, ki se je v aprilu in maju zaključevala tudi na našem območju v Slovenskih Goricah. Opisujem svoje otroško videnje teh dogodkov v rojstnih Jastrebcih, kjer je na robu Slovenskih Goric oziroma vzhodne Štajerske, (Središče - Kog -Veržej - Prekmurje - Avstrija...) še Hitler zadnjič poskusil obdržati "Veliki Rajh". Tod so aprila potekali ogorčeni boji med I. armado Otečestvenij front Bolgarije, ki se je bojevala v sestavi 57. sovjetske armade ter nemško elitno SS divizijo

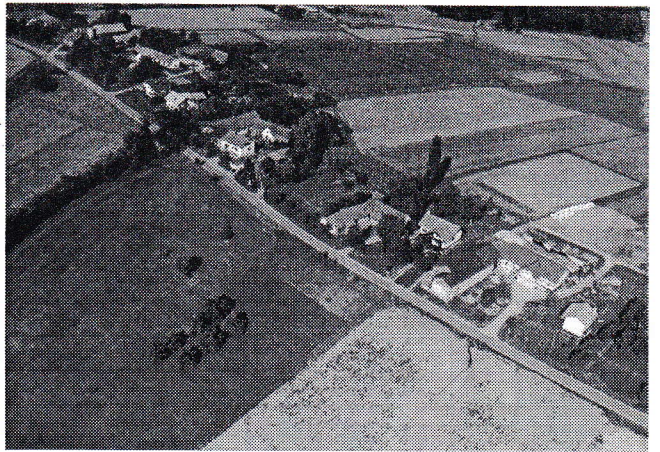
Prinz Ewgen. Kakšna so videti ta zgodovinska dejstva skozi iste oči šestdeset let pozneje, pa bom opisal v povzetku sestavka.

Na cvetno soboto

Pisalo se je Sparbersbach No. 9, kot so Nemci preimenovali rojstne Jastrebece. V panonskem stilu na ključ sezidano domačijo je ločil le požarni zid, ki je obenem ločeval opečno kritino hiše od še s slamo pokritega gospodarskega poslopja. Ob jutrišnji cvetni nedelji leta 1945 je od še vedno mrzlega severovzhoda zavarovano dvorišče že docela ozelenelo, iz Afrike pa so se že tudi prikazale prve znanilke pomladi. Rekel bi, da so bile po dolgi in ostru zimi te pomladne radosti edine blagodejnosti, ki so nas odvrčale od črnih misli na

bližajoče dni. Namreč le sto korakov za vzhodno stranjo hiše je bil že povsem nared strelski jarek z žično ograjo ter s številnimi bunkerji. Iz dneva v dan pa je bilo tudi vse več zaznav, da se lahko vsak hip začnejo vojaški spopadi med čakajočimi Nemci in prodirajočimi Rusi. Ena od takšnih zaznav je bila ta, da je za koruznikom, ki je zapiral južno stran dvorišča, že nekaj dni svojevrsten terenski avtomobil, ki je imel gosenice namesto zadnjih koles. Moštvo je nanj pritrdilo vrsto različnih anten in seveda tudi mitraljez. Najdaljšo so celo speljali preko koruznika do vrha lipe. Še zlasti nam je bil na očeh njihov poveljnik, ki si je slušalke nadel le občasno. Znal pa je tudi biti gost naše kuhinje, kjer je rad privzdignil kakšno pokrovko. Zamudil pa tudi ni nobene molže krav, da ne bi pristavil svoje vojaške posodice. Nekega jutra pa se je v kuhinji pojavil bolj zgodaj kot po navadi v tistih štirinajstih dneh. Ob svoji posodici za mleko je namignil, da bi mu teknilo tudi topli koruzni žganci, ki jih je mama, polite z ocvirki in s praženo čebulo, pravkar postavila na mizo. Ko se je tako okrepčal, pa je pri sebi začutil človeško dolžnost zahvale (če že ne plačila) ter nam na zaupal, da se tokrat vidimo zadnjič in da bodo najkasneje v dveh dneh prišli Rusi. Prav vsem, kakor zbeganim Nemcem tako nam domačinom, se je po odhodu Hitlerjevih telegrafistov strašansko mudilo. Tudi za cvetno nedeljo, ki je sledila, ni nikomur več prišlo na misel, da bi se lotil izdelati butaro - presmec in bi se z njim na jutrišnji dan napotil v cerkev Sv. Bolfenka na Kogu. Vse številnejši nemški vojaki, ki so nas že povsem izrinili v zadnjo sobo (hižo) in so si tudi že v pograda preuredili polovico hleva (štal), so še zadnjič naoljili svoje puške in mitraljeze, nekatere pa so celo še praktično preizkusili v globeli za domačo mlako, kjer smo zajemali vodo za napajanje živine. Zame - kratkohlačnika, ki tudi zaradi vse številnejših nemških vojakov in siceršnjih vojaških priprav nisem imel več pouka, je seveda bil to pravi izziv radovednosti, za starše pa največji strah, da se mi ne bi kaj zgodilo.

Oča, kot smo klicali sedemdeset let starega dedka, so po nasvetu skrivajočega sina - mojega očeta, ki je kot že tudi priletel dezertertiral iz Wehrmanschafta (dva meseca prej sta s sosedom Francem in partizani zamenjala puški za civilne obleke ter zapustila stražo železnice v Račah), še v zadnje prekrili kletna okenca z debelo plastjo zemlje. Po vasi se je namreč šušljalo, da je v nemškem arzenalu zoper prihajajočega sovražnika opažen tudi bojni strup. Podobno zazidavo so doživela še nekatera vrata in okna, tista ki so bila obrnjena proti vzhodu oziroma proti bodočemu bojnemu polju ob strelskem jarku. Tudi v hlevu (štali) smo še zadnji hip (že med samo borbo) uspeli zazidati nekaj izpostavljenih vrat ter oken s sveže nastalim gnojem. Že mesece prej pa je zemlja okrog hiše pa tudi v skednju in listnjaku prekrila še nekaj "ta glavnih dragocenosti" in tudi kakšno tünko z mesom v zaseki.

Rojstni Jastrebeci s ptičje perspektive danes

Prvo noč po odhodu telegrafistov sta mama in gospodinjska pomočnica Nelika spekli kar enkrat več kruha kot po navadi, da sem ga zjutraj še toplega vzel s seboj, ko sem pomagal teti Miciki pri pripravi našega bodočega stanovanja v kletnem bunkerju. Pri tem je bilo najtežje s poldrugo leto starim bratom Tončekom in še mlajšo, komaj dobre štiri mesece staro sestro Silvo. Zaradi njiju si je v kritju noči tudi atek upal iz svojega skrivališča, da je iz starega železa izbrskal manjšo železno peč (gašper), ki jo je nato postavil za vrata ob globokih kletnih stopnicah. Kletne stopnice pa so nato tudi služile kot dimnik, da dim iz bodočega bojišča za hišo ne bi bil preveč opažen.

Prav v največji ihti pri popoldanskem urejanju našega bunkerja, sta kakih tristo metrov zahodneje, na pobočju Vodranskega Vrha odjeknili dve močni eksploziji. Pospremil ju je še odmev in oblak črnega dima, ki se je potegnil proti Vitanu. Bila sta to menda "otipajoča" minometna izstrelka, ker napadalci - Bolgari niso vedeli, kje so položaji Nemcev. Črni dim smodnika se še ni docela umaknil iz doline, ko je po cesti iz Vitana skozi Jastrebec in proti Kogu pridrvel motor s prikolico, iz katere se je, kar stoje, na vso grlo drl nemški oficir, ker še vojaki niso zasedli strelskega jarka in bunkerjev - (Reichsschutzstellug): "Takoj na položaje, Rusi so že tu!" se je zadiral proti dvorišču in sadovnjaku ter z istim sporočilom zdrvel do naslednje hiše v Jastrebcih. Nenadni treski teh dveh prvih granat in ukazovanje z drvečega motorja je povečalo utrip prav vsem, čeravno smo že pol leta, odkar so se že gradili bunkerji in strelski jarek, pričakovali prav tak začetek. Sleherni nemški vojak, ki nam je bil na očeh v hiši, v hlevu ali sadovnjaku, se je hipoma v popolni opremi pojavil v kritju dvorišča. Skozi okno iz prve sobe pa je kot dodatek prejel še ročni protitankovski izstrelak - novo in upajoče Hitlerjevo orožje (Panzerfaust). Takoj izza vogala hiše pa do strelskega jarka, ki je bil kakih šestdeset metrov vzhodneje, pa se je že moral plaziti po trebuhu, če ni hotel prejeti

zadetka že v prvi minuti boja. Tudi domači smo s podobno naglico in z večino zdrveli v naš kletni bunker. Menda še vsi nemški vojaki niso utegnili do svojega strelskega jarka, pa je že na obeh straneh frontne črte zaropotalo iz vseh cevi. Boj je stekel na vso moč in niti malo ni več prenehal.

Prva noč v našem bunkerju

Prvi izhod iz kleti je v večernem mraku tega prvega dne spopada naredil atek, saj se je ob vsesplošnem streljanju, kot dezertar Wehrmanschafta, počutil varnejšega. Nenaden napad Bolgarov, ki so v sestavi 57. sovjetske armade generala Šahorina dobili sektor napada med Dravo in Muro, je namreč Nemcem naložil toliko dela in skrbi, da ti niso imeli več časa vohljati za svojimi dezertarji. Že osivela in dolgo neobrita brada pa je ateku dodala še nekaj dodatnih let. Sicer pa je v tem občutljivem času tako in tako veljalo, še posebej za moške, da se je bilo pred Nemci bolje skrivati, kajti hitro ti je kak SS fanatik našel "delo." Težko pričakovane novice, ki smo jih od ateka ostali v kleti pričakovali, so bile pretresljive: "Vnukova hiša je že zgorela, Žgančevo gasijo, sosedove krave in svinje se potikajo po našem sadovnjaku..." , nam je naš izvidnik našteval z jokavim glasom. Sledila mu je sestra oziroma moja teta Micika s svojim značilnim jamranjem: "Jerom, jerom, ... kaj bo, kaj bo", za tem pa so solze oblile vsakogar, ki je še o tem lahko trezno razmišljal. Kot že izurjen si je atek med tem prvim izhodom iz našega kletnega bunkerja, kakor seveda tudi iz "samo svojega" skrivališča v sodu, celo drznil tudi pokukati izza nevarnega vogala hiše proti bojišču. V mraku prvega večera so se namreč tam že reševali ranjenci in morda že mrtvi, kar je sklepal iz tega, da je reševalni avtomobil čakal v kritju globeli za našo mlako. Seveda je v zavetju noči bilo treba tudi kaj postoriti pri živini in prinesiti drv ter pitne vode za oskrbo našega bunkerja v kleti. Zlasti slednje je bilo nevarno delo, kajti iti po vodo k studencu, ki je bil na vzhodni strani hiše, je pomenilo nastavljanje glavo za tarčo bolgarskim ostrostrelcem. Tudi gašper je lahko pod nočno krinko bolj dimil, da se nam je tudi nekoliko ogrelo in skuhalo za naslednji dan.

Prva noč, ko smo se stiskali na kupu krompirja in repe, na katerem je bila postлана koruznica in slama, ni in ni hotela miniti. Vsakih nekaj minut, če ne še pogosteje, je tišino razparala strojnica, puškam pa smo se že tako in tako privadili. Tudi bolgarski topničarji, ki so se z dvema uvodnima izstrelkoma najavili že popoldan, so se verjetno to prvo noč selili na boljše položaje, zato so bili tiho. Zatišje pred viharjem naslednjega dne bi lahko dejali tej prvi noči, ki smo jo prebili v našem bunkerju. Na drugi strani oziroma na "naši strani" pa tudi nemški topničarski izvidniki niso

držali križem rok. Dejal bi, da so se tudi oni z zamudo vključili v bojevanje oziroma prav v našo hišo. Svojo artilerijsko opazovalnico so si namreč uredili prav na našem podstrešju, tako da so na vzhodni strani strehe nekoliko odrinili posamične strešnike. Od tod so imeli lep razgled na položaje Bolgarske domovinske zveze (več o njih v že omenjenem povzetku). Enostavno, s kričanjem s podstrešja preko stopnic v zadnjo sobo (hižo), kjer so imeli telefon, so ob zori začeli posredovati topovske elemente svojim topovom v štiri kilometre oddaljeni Vinski Vrh. To prvo noč bojevanja za našo hišo so torej poleg množičnega mitraljiranja in puškarjenja bile še velike artilerijske priprave na obeh straneh. V našem kletnem bunkerju, kjer od starejših vso noč ni nihče zatínil očesa, pa se je ves čas ponavljalo isto vprašanje: "Kaj bo prineslo jutro in naslednji dan?"

"Očenaš in Zdrava Marija" na vsak zadetek...

Pod krinko noči so se Bolgari še bolj približali nemški žični ograji, ki je bila postavljena sto metrov pred njihovim strelskim jarkom. Kot je bilo nato v nadaljevanju boj razumeti, so za ta premik izvedeli tudi nemški topničarji, kar je bilo pripisati prav artilerijskim izvidnikom našega podstrešja. Ob zori so tako s topovi prvi udarili Nemci. Niti za hip se ni dalo več pokukati iz našega kletnega bunkerja, saj so njihove granate zadevale tudi našo varnejšo - prednjo stran hiše, v sadovnjak in okrog mlake. Ta prvi artilerijski udar Nemcev po bolgarski prednji črti je trajal ves dan, vmes pa so se še na obeh straneh oglašale strojnice, puške in drugo orožje. Z nočjo pa so se akcije spet nekoliko pomirile, da je ponovno "nočna služba" iz kleti kaj postorila okrog živine in nas za silo oskrbela ter ugotovila še na novo nastalo škodo.

Naslednji - že tretji dan boj, so nemški topničarji ponovno udarili prvi. Videti je bilo, da so to pot njihove smrtonosne granate zadevale natančneje kot prejšnji dan, tako da tokrat Bolgari niso mogli priti prav do žične ograje. Tudi nemški mitraljezci sicer že oslabiljene SS divizije "Prinz Eugen" so merili vanje. Sredi dneva pa se je vse obrnilo. Bolgarski minometi velikega kalibra so si natančno izbrali svoje cilje. Sicer mi v kleti nismo vedeli, koliko so zadevali v nemški strelski jarek za hišo, toda po razdejanju samega poslopja, sadovnjaka in dvorišča, je bilo možno soditi da Nemcem v strelskem jarku nekaj deset metrov vzhodneje ni bilo lahko.

Mina, ki je zadela lipo na sredini dvorišča, je uničila še preostale šipe na oknih, ki so bila obrnjena proti dvorišču. Čez nekaj sekund je sledila naslednja, ki je udarila točno na kamniti tlak pred vhodom v klet. Luč - karbidovka - nam je v trenutku eksplozije ugasnila, po stopnicah navzdol pa se je kar skozi dvojna zaprta

vrata razširil vonj po smodniku. Ko smo se v temi sporazumeli, ali smo še živi in celi, in ponovno prižgali luč, smo tudi opazili, da so nam oboja stopniščna vrata preresetana. Spet je počilo, zacingljale so se še preostale šipe in ponovno smo bili v temi. Kje so padale naslednje mine, nismo več ugotavljali! Šteli smo le še tiste, ki so padale na hišo, kajti vsakokrat tedaj se je stresla tudi klet. Z obokanega stropa se je začel luščiti omet, pa tudi kakšen kos zidaka je že padel na nas. V prahu, temi in vonju po smodniku je z molitvijo najprej pričela teta Micika, sledili so ji mama, oča, atek in jaz. Vsi smo molili v en glas, razen sestrice Silve in bratca Tončka, ki sta jokala.

Po uri sodeč, je bilo možno sklepati, da je aprila že tema, kar je tudi kmalu potrdilo prenehanje bolgarskega norenja. Verjetno niso več videli, kam zadevajo njihove mine, ali pa so mislili, da je z Nemci že konec. Tako smo se lahko kot prvo obrisali od prahu in z odej ter mize odstranili odpadli omet ter izpadlo opeko z obokanega stropa kleti. Po izhodu iz kleti tega večera pa smo še ugotovili, da smo zaradi porušenega studentca ostali brez pitne vode, da po dvorišču ležijo mrtve kokoši ter da so v vasi že zgorele ali še gorijo preostale hiše. Z zaseko namazan kruh pa je ta večer pospremil tiste, ki so se ob zatišju podali na že ustaljena dela pri živini in oskrbi našega bunkerja.

Zadeta lipa ob razdejani hiši

Tudi Nemci, kot smo tudi sami opazili, so to manj aktivno noč izkoristili za celjenje ran, kar je potekalo preko oskrbovalnega bunkerja v globeli za mlako. Preko njega so tudi menjavali pretrujene borce, se oskrbovali s strelivom, odvažali ranjence in mrtve iz strelskega jarka, saj je bil bunker v zakritju vidnega polja napadalcev, kakor ceste skozi našo vas.

Nesreča nemške topniške izvidnice s podstrešja

Ko preživiš tako silovit minometni napad, ti postane

zmerno streljanje nekaj vsakdanjega - nekaj, česar si se že navadil. Tako smo si s časoma tudi ostali upali, seveda ko ni bilo najhujše, pokukati po dvorišču, pa tudi malce za vogal hiše. Tudi sam sem naslednjega sončnega dopoldneva, ne da bi starši vedeli, za hip usmeril pogled izza vogala hiše proti betonskemu bunkerju na Kerenčičevi njivi, od koder se je v konstantnih časovnih obdobjih oglašal težki nemški mitraljez. Poleg krogel je seveda bruhal tudi dim, ki se je z rahlim jugovzhodnikom razvlekel prav do mojega nosu in mi tako docela izničil vonj cvetoče češnje, ki se je med tem že docela razcvetela. Ko sem tako s strahom gledal, pa me je iz ozadja nekdo močno zagrabil za tilnik in sunkovito potisnil nazaj. Bil je to eden izmed treh topničarskih izvidnikov našega podstrešja oziroma iz zadnje sobe (hiže). Nato je izvidnik daljnogled prislonil na vogal hiše in pogled usmeril preko lastnih borcev na Borkovo domačijo, ki je bila tudi že kakšnih tristo metrov za bolgarskimi položaji. Tudi sam sem še vztrajal za njim in ob njegovi zadnjici izostril pogled v isto točko kot on. Ko sva tako gledala, se je čez nekaj sekund iz Borkove domačije dvignil bel oblak dima in odjeknila je še eksplozija. Zadetek je vidno razveselil topniškega izvidnika, ki je nato veselo stekel nazaj k telefonu naročit še kakšno granato na ta cilj. (Po vojni pa smo izvedeli, da je pri Borkovih "gostovala" podobna bolgarska minometna izvidnica, kot je v naši hiši bila nemška topniška izvidnica). Zgolj zato ni bilo naključje, da so kmalu za tem tudi Bolgari ugotovili, od kod se je Nemcem posrečilo zadeti njihovo izvidniško točko pri Borkovih. Namreč – kmalu za tem je na našo hišo, samo na tisti del, ki je bil prekrit z opečnimi strešniki, padlo še devet minometnih min. Med detonacijami, molitvijo in temo, ko smo se stiskali v kleti, pa je tudi bilo slišati kričanje z dvorišča, nekdo pa je že tudi tolkel po gornjih kletnih vratih. Atek je v trenutku skočil v svoje skrivališče - "svoj sod", oča pa so se nato po stopnicah le počasi povzpeli do nasilnika na dvorišču. Bil je SS oficir, ki je v besu in paniki od starega očeta zahteval, da mu takoj vprežejo voz za številne nove ranjence. Sedemdeset so jih imeli oča, ki so sicer še občasno vzeli v roke vajeti, a vendar v povsem drugih okoliščinah. Počasi in ob nenehnem streljanju so s pomočjo nemških vojakov le pripravili lažji voz in našo krotko kobilo Liso. Pobesnelega oficirja pa smo med tem zvalili v klet ter ga skušali nekoliko pomiriti s kozarcem domačega in ga odvrniti od njegove zahteve, a zaman. Bil je tako trdno prepričan v nemško zmago in v čudežno orožje ter tudi v skorajšnji obisk prve linije prav tu pri nas, samega "presvetlega" Adolfa Hitlerja. Na voz so najprej naložili vse tri "naše telefoniste" oziroma izvidnike iz zadnje hiže, nato pa še ostale ranjence iz oskrbovalnega bunkerja v sadovnjaku. Ena od že navedenih devetih min je namreč bila tako natančna, da je priletela prav v zadnjo sobo (hižo) in onesposobila

celotno izvidniško ekipo. Poln voz ranjencev so nato še morali zapeljati do naslednjega velikega bunkerja v Jastrebcih, kjer pa je vendarle nekdo dojel starost voznika. Ob predaji tako natovorjenega voza z ranjenci pa bi oča radi nazaj vsaj kobilo, ki je bila slepa in zaradi tega še bolj priljubljena, poslušna in krotka. A brez uspeha! Vračajoč domov brez voza in kobile pa se vseeno niso mogli docela zadržati in so iz primerne oddaljenosti Nemcem izluščili nekaj krepkih o izgubi vojne. Za kazen je sledila ročna bomba, ki pa se je na srečo skotalila v nasprotni obcestni jarek, v katerega so se vrgli oča. Pri tem so jim gotovo pomagale izkušnje in nasveti iz prve vojne, ki so jih kar štiri leta pridobivali na Soški fronti, da so se nato znali narediti za mrtvega!

Zadnja noč tudi mi v plamenih

To je bil že sedmi dan bojov, rušenja, strahu in nič ni kazalo, da se bo kaj spremenilo. Po uničenju nemške topovske izvidnice iz naše hiše bi lahko ocenili, da nismo več bili tako na muhi bolgarskih minometov. Med tem ko je navadno po večerih postajalo mirneje, se je ta večer kazalo obratno. Granate in mine so vse pogosteje padale, tako da smo se rajši držali svojega bunkerja v kleti, kot da bi ob živini in oskrbi za naslednji dan nastavljali glave na plano. Ko pa se je docela stemnilo, pa se je prva opogumila Nelika. Še preden je dosegla vrh kletnih stopnic, je zakričala: "Jooj, gorimo"! Vsi, kolikor nas je bilo sposobnih to dojeti, smo kljub regljanju strojnic in detonacijam granat planili po stopnicah in zagledali strašen prizor. Iz slamnate strehe skednja so že nekaj metrov visoko segali ognjeni zublji. Kljub tveganju in izpostavljanju naključnim granatam, kakor prežanju bolgarskih ostrostrelcev, smo, kolikor nas je bilo sposobnih, stekli z vedri do mlake, čeravno je pot do nje že bila močno osvetljena iz goreče hiše. Prav zaradi takšne umetne osvetlitve nemških položajev smo menda tudi morali to noč goreti, da so Bolgari tudi po temi lahko kontrolirali oskrbo nemških obrambnih utrd. Vse manj upanja je obstajalo, da bomo požar omejili na že omenjenem protipožarnem zidu, ki je ločeval opečno ostrešje hiše od s slamo pokritega ostrešja gospodarskega dela domačije. Mama, ki je s strahom bdela nad nami otroki v kleti in je v kratkih časovnih presledkih tekala po stopnicah pogledat zunanjo podobo nesreče, pa je vse bolj ugotavljala, da je dim že močno prisoten v kleti in da jo bo treba zapustiti. Najbolj je dim ogrožal otročička Tončka in Silvo, ki sta vse težje dihala in tudi že kašljala. Zaradi nevarnosti zadušitve je bilo sklenjeno, da klet zapustimo. Bežali smo proti že omenjenemu oskrbovalnemu bunkerju v globeli za mlako oziroma v sadovnjaku. Mama je v naročju nosila Silvo, Micika Tončka, jaz pa sem tekal za njimi, ostali pa so še hišo

naprej gasili. Očitno je v siju požara bolgarski ostrostrelec opazil naš tek skozi sadovnjak, saj nam je takoj poslal svetlečo kroglo, ki se je točno pred mojim nosom zarila v deblo slive, tako da je kar zadišalo po značilni smoli slive. V notranjost bunkerja, ki je že bil poln ranjencev in še marsičesa, nismo silili. Zadržali smo se v njegovem zemeljskem pristopu, od koder smo s solzami v očeh in med vejami jablan opazovali goreči dom. Po polnoči, ko se je požar, kakor tudi strelski ogenj, nekoliko polegel in so okrog bunkerja razmere postale še bolj neznosne, pa smo stekli nazaj v našo klet. S skrajnimi naporji "domačih gasilcev" se je del doma z opečno krtino na protipožarnem zidu obranil. Pokazalo se je, kako dober je bil nekoč zakon o obvezni gradnji takšnih zidov (Feurmauerjev) in kako se nam je obrestovala zazidava vrat in oken v hlevu z gnojem, saj je živina v hlevu preživela.

Ko smo proti jutru po najburnejši noči in slabem zraku v kleti nekoliko le zadremali, nas je prebudilo novo kričanje in razbijanje po vratih našega kletnega bunkerja. "Kje so Nemci, kje ste jih skrili...", smo v ponavljajočem kričanju razumeli mešanico slovanskih jezikov. Z dvignjenimi rokami smo najprej zagledali vstopiti ateka, ki so ga zalotili na dvorišču ob bdenju nad požarom, brž za njim pa še bajonete in cevi pušk kar štirih bolgarskih "osvoboditeljev". Kot zadnji pa je v klet stopil ruski oficir s pištolo v roki. Pretres je bil temeljit. Najprej smo morali oficirja prepričati in mu dokazati, da ujetnik z dvorišča spada v družinski krog oziroma da oče ni Nmec, med tem pa so vojaki z bajoneti pregledali še krompir, repo in vse skrivne koticke v temni kleti. Tej prvi izvidnici osvoboditelj je kmalu sledila druga in tako naprej ves dan. Bog ne daj, da kakšna taka izvidnica ne bi imela v sestavi ruskega oficirja, saj se je takrat kar pred očmi ropalo, pa tudi ženske so bile v nevarnosti. Večina teh ruskih oziroma ukrajinskih oficirjev je bila civilnih poklicev oziroma so bili iz rezervne sestave, in ko smo jim ponudili kozarček domačega in še kaj za pod zob, so nam celo zaupali, da so že do grla siti te vojne, in celo to, da so brez partijske knjižice.

Tako smo ugotovili, da imamo sedaj druge gospodarje. Nemci so nas torej to strašno noč zapustili in se preselili na rezervne položaje, od koder so nas nato ogrožali iz bolj odprte zahodne strani. Prav na to struno, da bo za nas sedaj še slabše, so nato še "zaigrali" naši osvoboditelji Bolgari, ki so zahtevali, da moramo za nekaj časa v že docela osvobojeno in varno Medjimurje. Morali smo jim torej prepustiti vse imetje in se za nedoločen čas preseliti v dve ure hoda oddaljeno Gornjo Dubravo v Medjimurju.

Šele nato, ko so nas "osvoboditelji" tako elegantno odpravili od doma, so lahko z našim imetjem, ki še je od vojne vihre ostalo, počeli, kar so hoteli. Pojedli so

nam prav vse krave in svinje, očetu zažgali čebelnjak, v kleti izlili vso pijačo iz sodov in nas "osvobodili" še marsičesa drugega. Tudi nekaj "skrivnih zakladov" - stvari, ki smo jih že mesece pred vojno vihro zakopali v zemljo ali kam drugam, so uspeli izvohati!

Na porušeni, požgani, in na koncu še izropani dom v Jastrebcu smo se iz Medjimurja vrnili za 1. maj 1. 1945.

Povzetek

V preteklih šestdesetih letih od konca druge svetovne vojne in tudi sicer pa smo o njej in tudi o zaključni fazi prav na našem področju še marsikaj izvedeli, kar je bilo v prejšnjem režimu bolj na skopo povedano. Izvedeli smo tudi, čemu in kateri Bolgari so se tedaj pri nas znašli kot "vsestranski osvoboditelji"! Namreč – šele ob tridesetletnici teh vojnih dogodkov sredi sedemdesetih let sem na nekem predavanju "O zaključnih borbah druge svetovne vojne na naših tleh", kot rezervni oficir JLA izvedel, da so pridruženi Bolgari v sovjetsko armado dejansko bili isti ljudje, ki so pet let prej (6. aprila 1941) skupaj z Nemci napadli Jugoslavijo oziroma s skupno akcijo iz Sofije bombardirali Beograd. Spreobrnitev oziroma pridružitve Bolgarov k ruskim osvoboditeljem sredi 1. 1944, kakor nato tudi njihova fizična prisotnost pri dokončni osvoboditvi Jugoslavije in Madžarske, pa je že tedaj bil jasen pokazatelj Stalinovega načrta povojne integracije vzhodnoevropskih držav v komunistični tabor. In prav ti Bolgari pod vodstvom generala Kosta Trajčeva, ki je poveljeval iz Čakovca, so nas aprila 1945 v Slovenskih goricah tako počasi osvobajali, da je bilo "njegovemu prijatelju in sodelavcu iz Sofije" generalu Loehrru omogočeno spraviti čim več vojakov balkanske E armade v južno Avstrijo, kjer so že bili Alexandrovi Angleži. To "vsestransko osvobajanje" Slovenskih Goric je namreč trajalo od že omenjene sobote pred cvetno nedeljo v začetku aprila pa vse do 7. maja, ko so vkorakali v Maribor.

In če hočemo še kaj več izvedeti v smislu še vedno nepomirjenih duhov iz tistega časa, ki se zlasti tičejo Slovencev, moramo poiskati vzročne zveze tudi s tega konca, ki so se začeli 12. avgusta 1944. Takrat je namreč Tito z otoka Visa, kamor se je zatekel po nemški ofenzivi na Drvar, poletel na bojni posvet k zahodnim zaveznikom oziroma na dogovorni sestanek k Winstonu Churchillu v Neapelju, kjer je tudi sodeloval poveljnik sredozemskih zavezniških sil feldmaršal Alexander. Bilo je govora o bodoči vojaški pomoči zahoda pri bližajočem se osvobajanju Jugoslavije in seveda tudi o povojnem "izgledu" Jugoslavije v Evropi, čeravno je pomoč že do tedaj bila od vseh najbolj izdatna.

Ob tem obisku pa tudi Stalin ni držal križem rok, saj je tudi on 21. septembra. 1944 ponj na Vis poslal

letalo. V Moskvi je bil na las podoben razgovor, kot nedavno prej v Neaplju. Sovjetsko vojaško pomoč pa je Stalin celo takoj konkretiziral, saj je Titovo letalo med vračanjem še pristalo v romunski Craiovi, kje je ta čas imel svoj štab poveljnik 3. ukrajinske fronte maršal Tolbuhin. Kmalu za tem so se v NOV Jugoslavije znašli sovjetski tanki, letala, kakor tudi sovjetski in bolgarski vojaki.

Zdaj pa še druga stran o teh skorajda hkratnih obiskih Tita in o zgodovinskih posledicah, ki jih Slovenci verjetno več ne bomo mogli popraviti. Namreč, to zadnje komunistično druženje Tita in Stalina, ko je že bilo vse dogovorjeno z zahodnimi zavezniki v Neaplju, je v Londonu Churchilla tako razjezilo, da so baje na ta dan, ko je bil Tito pri Stalinu, vsi gostje "njegove" gostilne pili na njegov račun. In prav v tej Titovi gesti, ko se je tik pred zdajci še enkrat podvrget Stalinovemu vplivu oziroma povojni pripadnosti Jugoslavije temu tiranu, tudi tiči odgovor na nedavno pri nas še posebej obravnavano vprašanje, zakaj Slovenija ni bila povabljena na proslavo ob šestdesetletnici zavezniškega izkrcanja v Normandiji.

Zdaj pa še nekaj o omenjeni nepopravljivi škodi, ki smo jo nosili in jo še nosimo Slovenci. Namreč, v povojnih mirovnih pogajanjih o celovitosti države v nekdanji velikosti, kar je še zlasti veljalo za Slovenijo, zaradi tega ponovnega druženja Tita s Stalinom, nismo dobili zahodne podpore. Tako smo se obrisali pod nosom za Trst (čeravno smo vanj že vkorakali), Gorico in tudi za že obljubljeni del Koroške. Tej Churchillovi in tudi jezi Alexandra do Tita pa je pripisati tudi to, zakaj so Angleži v začetku maja 1945 tako ravnodušno iz Avstrije vrnili prav vse "Titove pribežnike", nad katerimi sta se potem krvavo znesla slovenska OZNA in jugoslovanski KNOJ in katerih kosti še v Sloveniji po šestdesetih letih v raznih strelskih jarkih in breznih burijo duhove tudi danes.

Viri:

- Rajko Topolovec, Pot do kruha, Ljubljana, 1998 (Vojna v živo).
- Zvonko Štaubringer, Plamenica iz kumrovca, 1980, (Izpolnjen je zgodovinski ukaz).
- Drago Novak, Prlekija: 1941 – 1945, Ljubljana – Ljutomer, 1987.
- Andrej Umek, Zakaj nismo bili povabljeni? (Glasilo SLS - Odmev).
- Nova odkritja ob zaključnih borbah II. sv. vojne - (Iz predavanja ZROP v Ptuj u. 1975)
- Fotografiji hrani avtor.